

УДК 34.08: 351.74: 37.013.77

ЮРИДИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Скрябін О.М., к.ю.н., доцент, адвокат

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
проспект Гагаріна, 26, м. Дніпропетровськ, Україна
advokat-skriabin@mail.ru*

Тонне Н.Д., студентка

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
kotenok-natania@mail.ru*

У статті проводиться аналіз професійно-психологічної підготовки працівників міліції. Виявлено юридичні та психологічні аспекти правосвідомості працівників міліції та їхній вплив на трудову діяльність. Досліджуються шляхи покращення формування правосвідомості в працівників міліції.
Ключові слова: правопорядок, професійно-психологічна підготовка, правоохоронна діяльність, правосвідомість, фахова правосвідомість.

ЮРИДИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРАВОСОЗНАНИЯ РАБОТНИКОВ МИЛИЦИИ

Скрябин А.Н.

*Днепропетровский государственный университет внутренних дел,
проспект Гагарина, 26, г. Днепропетровск, Украина
advokat-skriabin@mail.ru*

Тонне Н.Д.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
kotenok-natania@mail.ru*

В статье проводится анализ профессионально-психологической подготовки работников милиции. Выявлены юридические и психологические аспекты правосознания работников милиции и их влияние на трудовую деятельность. Исследуются пути улучшения формирования правосознания у работников милиции.
Ключевые слова: правопорядок, профессионально-психологическая подготовка, правоохранительная деятельность, правосознание, профессиональное правосознание.

LEGAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF JUSTICE POLICE OFFICERS

Skryabin A.N.

*Dnepropetrovsk university of internal affairs, boulevard of Gagarin, 26, Dnepropetrovsk, Ukraine
advokat-skriabin@mail.ru*

Tonne N.D.

*Zaporizhzhya national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine
kotenok-natania@mail.ru*

There was revealed that the main problem of professional and psychological training is to ensure the efficiency of operational and service activity of internal affairs bodies and divisions on the basis of psychological means and methods using.

There were analyzed the main forms of professional and psychological training among which it should be marked out: a psychological education and systematic acquaintance of internal affairs bodies workers with information about regularities of human mentality functioning in usual and extreme conditions of activity, production of habits in the area of effective interpersonal communication. Its intensification should be carried out by development of scientific bases of training process, creation of training programs and the automated educational systems, formalizations of training methods, use of the best pedagogical practices.

It was considered that the real indicator of internal affairs bodies professional activity is its efficiency. The productivity which is expressed in quantitative and qualitative results of activity is the cornerstone of efficiency of militia employee activity; speed which displays the clearness and organization of actions;

rates of activity. That defines a ratio of “active” and “passive” sites in law enforcement agency areas throughout the fixed time period and completeness. It depends on the volume of the realized actions necessary for successful activity of militia employee activity for an appreciable length of time and preservation of productivity activity firmness.

It was considered the special attention to the professional sense of justice of militia employees as one of the priority directions of development of Ukraine as a constitutional state.

The conclusion was drawn, that the sense of justice is a set of representations and feelings which show the attitude of people, social communities to the law in force. The sense of justice acts as one of the form of public consciousness and incorporates at itself individual (public), group (class) and public sense of justice. These components act as a basis for understanding of legal consciousness.

Key words: law and order, professionally-psychological preparation, law-enforcement activity, sense of justice, professional sense of justice.

На сучасному етапі питання професійності працівників органів внутрішніх справ (далі – ОВС) є надзвичайно актуальним, оскільки від того, як працівник ОВС буде слідкувати за охороною порядку та боротися зі злочинністю, залежить статус та імідж міліції загалом. Міліція повинна дотримуватися порядку, законності, дисципліни, гуманності й інших принципів діяльності, проте це мають бути не тільки слова, а й дії.

Проблемам удосконалення професійної підготовки та діяльності працівників ОВС приділяли увагу визначні вчені та науковці: В.Г. Андросюк, М.І. Ануфрієв, П.П. Баранов, Н.А. Бура, Л.Й. Гуменюк, О.А. Мальцева, С.Н. Мамонтова, К.К. Платонов, Н.Я. Соколов, Н.В. Щербакова, Г.Х. Яворська та інші. Однак ця проблема недостатньо досліджена та потребує подальшого вивчення.

Метою статті вважаємо дослідження стану професійно-психологічної підготовки працівників ОВС та їх правосвідомості.

Згідно зі ст.1 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 р. [1] міліція в Україні – це державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права й свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства та держави від протиправних посягань. Правовою основою діяльності міліції є Конституція України, Закон України «Про міліцію», інші законодавчі акти держави, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України.

Як зазначає Н.Ю. Мітюрина [2, с. 183-184], правове становище міліції, форми й методи практичного здійснення завдань щодо охорони правопорядку зумовлені її призначенням: її апарати служби й підрозділи здійснюють заходи з попередження та припинення протиправних діянь, розкриття злочинів, розшуку й затримання злочинців; її співробітники, згідно із законом, можуть застосовувати спеціальні засоби фізичного впливу й вогнепальну зброю; дисципліна в міліції й проходження служби встановлені стосовно військової особи рядового й начальницького складу міліції (приймають Присягу на вірність державі, віддану і бездоганну службу своєму народу).

Головним завданням професійно-психологічної підготовки є забезпечення ефективності оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ на основі використання психологічних засобів, методів, технік і технологій, підвищення професійно-психологічного потенціалу окремого працівника ОВС та підрозділу в цілому завдяки максимальному використанню індивідуально-психологічних особливостей та психологічних резервів працівника ОВС.

Основними формами професійно-психологічної підготовки є такі: психологічна просвіта та систематичне ознайомлення працівників ОВС з інформацією про закономірності функціонування людської психіки в звичайних та екстремальних умовах діяльності, вироблення навичок ефективної комунікації з людьми. Її інтенсифікація має здійснюватися шляхом розробки наукових основ процесу навчання, створення навчальних програм та

автоматизованих навчальних систем, формалізації методів навчання, використання передового педагогічного досвіду.

Професійно-психологічна підготовка працівників повинна здійснюватися за такими напрямками: розвиток базових фізичних та психологічних можливостей людини, її структурно-функціональних і системних якостей, що вбирають у себе анатомо-фізіологічний та психофізіологічний рівні; соціальний розвиток людини; становлення її системно-структурних якостей як суспільного індивіда, як соціально активної особистості; формування світогляду людини, її інтелектуальне й емоційно-мотиваційне становлення. У процесі професійно-психологічної підготовки формується готовність до службової діяльності як системна якість особистості, що є важливою умовою ефективної службової діяльності працівника. На основі знань та умінь, що відносяться до визначеного виду службової діяльності, формуються професійні навички, які забезпечують здатність працівника ефективно виконувати дії відповідно до мети та умов оперативно-службової діяльності. Професійно-психологічну підготовку доцільно здійснювати як на заняттях із дисциплін психологічного циклу (психологія, юридична психологія, психологія слідчої діяльності тощо), так і під час вивчення інших спеціальних навчальних дисциплін [3, с. 41-42].

Л.Й. Гуменюк [4, с. 354] умовно може поділити службову діяльність працівників органів внутрішніх справ України на 7 основних різновидів:

- слідча діяльність;
- оперативно-розшукова;
- профілактична;
- екстремальна;
- охоронна;
- диспетчерська;
- адміністративно-наглядова діяльність.

Також виділено 4 допоміжних (ті, що забезпечують оптимальні умови виконання функціональних повноважень і здійснюють керівництво діяльністю підпорядкованих підрозділів) різновиди: кадрова, наукова й викладацька, керівна, ресурсно-господарська діяльність.

Міліція України складається з таких підрозділів: кримінальна міліція; міліція громадської безпеки, транспортної безпеки, державної автомобільної інспекції; міліція охорони; спеціальна міліція.

Відповідно до ст.10 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 р. № 565-ХІІ [1] міліцію громадської безпеки утворюють служби охорони громадського порядку, паспортної, реєстраційної та міграційної роботи, дозвільної системи, дільничних інспекторів міліції, забезпечення карантинних і ветеринарно-санітарних заходів під час проведення боротьби з епізоотією.

Завдання, що стоять перед міліцією громадської безпеки, мають доволі широкий діапазон і є основними напрямками роботи міліції. Це адміністративна діяльність, яка полягає в захисті прав і свобод людини та громадянина, забезпеченні громадського порядку, спокою та безпеки, попередженні й припиненні правопорушень у містах та інших населених пунктах держави, а також боротьба зі злочинністю, здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Професійною діяльністю працівників міліції є правоохоронна діяльність. К.Ф. Гуценко правоохоронну діяльність трактує як державну діяльність, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами шляхом застосування юридичних заходів дії відповідно до закону й за неухильного дотримання встановленого ним порядку [5, с. 6].

А.Б. Сахаров стверджує, що правоохоронна діяльність – це діяльність спеціальних

державних органів (прокуратури, органів внутрішніх справ, судів, виправно-трудових установ), покликаних здійснювати безпосередню боротьбу із злочинністю [6, с. 67].

Реальним показником професійної діяльності працівників ОВС є її ефективність. В основі ефективності діяльності працівника міліції лежить продуктивність, що виражається в кількісних і якісних результатах діяльності; швидкість, яка відображає чіткість і організованість дій; темпи діяльності, що визначають співвідношення «активних» і «пасивних» етапів у діяльності правоохоронця протягом фіксованого період часу; повнота, що залежить від обсягу реалізованих дій, необхідних для успішної діяльності працівника міліції впродовж тривалого часу та збереження стійкої результативності діяльності [7, с. 216].

На думку Н.Ю. Мітюриної, ефективність виконання професійних завдань часто залежить від способів застосування деталей, операцій і прийомів, які становлять техніку виконання професійної діяльності [2, с. 183-184]. Водночас операції, прийоми, техніка зумовлені особливостями об'єкта, завдань, умов, у яких виконується дія, а також психологічними особливостями особистості (її мотивами, підготовленістю, здібностями, рівнем домагань, рівнем досягнень та іншими). Результати професійної діяльності працівника міліції залежать від її якісних характеристик: нормативності, організованості, підготовленості, засвоєння й ефективності.

Діяльність працівника ОВС, який здійснює правовиховну та правоохоронну діяльність як своєрідний вид соціальної діяльності, вирізняється з-поміж інших низкою специфічних властивостей, зумовлених тією роллю, яку відіграють право й законність у житті суспільства. Охорона права й законних інтересів громадян, безкомпромісна боротьба з правопорушеннями, висококваліфіковане розв'язання різноманітних юридичних проблем є змістом повсякденної діяльності ОВС і разом із тим державним обов'язком.

Саме працівники ОВС, які мають ґрунтовні знання, відповідну професійну підготовку, високу правосвідомість, чітко усвідомлюють свою відповідальність за долю людей, наділені владними повноваженнями та здатні ефективно впливати на зміцнення законності й правопорядку в державі. Необхідність виконання професійних повноважень ставить перед ними надзвичайно високі вимоги до особистих якостей [8, с. 12].

Зважаючи на це, особливу увагу слід приділити фаховій правосвідомості співробітників міліції як одному з пріоритетних напрямів розвитку України як правової держави.

Для з'ясування стану фахової правосвідомості складу міліції необхідно скласти соціологічний портрет сучасного співробітника міліції, мати уявлення про стереотипи, поширеність тих або інших необхідних йому фахових якостей, а також визначити модель фахової правосвідомості співробітника міліції, конкретні структурні складові компоненти цієї моделі.

Визначення «соціологічного портрета», «моделі» правосвідомості співробітника міліції, рис, ознак, властивостей і якостей, що характеризують цю модель, можливе через призму діяльнісного принципу як найбільш перспективного напрямку дослідження всіх форм свідомості людей.

К.К. Платонов об'єднав усі властивості особистості в чотири основні підструктури:

- 1) інтереси, прагнення, ідеали, індивідуальний світогляд моральні й політичні переконання та погляди, ставлення до оточуючих, до себе, до праці;
- 2) знання, уміння й навички;
- 3) емоції, відчуття, сприйняття, почуття, мислення, воля;
- 4) біологічно зумовлені якості, або темперамент [9, с. 145].

А.Я. Яковлев розглядав особистість як єдність знання, ставлення й поведінки [10, с. 187]. Є.В. Назаренко, розглядаючи структуру правосвідомості, виділила в змісті правосвідомості чотири основні компоненти:

- 1) знання чинного права, суб'єктивних прав та обов'язків у політичних, трудових, майнових відносинах, а також у їх стосунках у родині, побуті, колективі;
- 2) повага до права й закону, заснована на солідарності з ним, на переконанні в його соціальній цінності;
- 3) правові ідеали, що виражають критичне ставлення до правової дійсності;
- 4) готовність до активного використання суб'єктивних прав у всіх сферах громадського життя, активне прагнення до досягнення своїх правових ідеалів. Нетерпимість до будь-якого порушення закону, права.

Отже, правосвідомість – це сукупність уявлень та почуттів, які показують ставлення людей, соціальних громад до діючого права. Правосвідомість виступає однією з форм суспільної свідомості та вбирає в себе індивідуальну (громадську), групову (класову) та суспільну правосвідомість. Саме ці складові виступають основою для розуміння правової свідомості [11, с. 57].

У науковій літературі затвердилося розуміння фахової правосвідомості як однієї з колективних форм правової свідомості, носієм якої є юристи і яка становить систему правових поглядів, знань, почуттів, цілісних орієнтацій та інших структурних утворень правової свідомості людей, що професійно займаються юридичною діяльністю, яка потребує спеціальної освітньої й практичної підготовки.

Фахова правосвідомість співробітників міліції – це правосвідомість спеціальної групи людей, що професійно займаються юридичною діяльністю в межах компетенції ОВС, яка формується внаслідок спеціальної освітньої підготовки й практичної діяльності та характеризується єдністю соціальних завдань, форм і методів професійної діяльності [11, с. 58].

Компетенція міліції перебуває у сфері забезпечення особистої безпеки громадян; захисту їхніх прав і свобод, законних інтересів; попередження правопорушень і їх припинення; охорони й забезпечення суспільного порядку; виявлення й розкриття злочинів; розшуку осіб, що їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захисту власності від злочинних зазіхань; участі в наданні соціальної й правової допомоги громадянам; сприяння в межах компетенції державним органам, підприємствам та організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків [11, с. 60].

В останні роки було зроблено певні кроки для покращення професійної підготовки й діяльності працівників ОВС, а саме оновлено нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки та Міністерства внутрішніх справ України, що регламентують професійну підготовку кадрів для органів внутрішніх справ; здійснено перехід на службу та спеціальне первинне навчання.

На нашу думку, нині пильну увагу потрібно приділяти не лише професійно-психологічній підготовці, а й правосвідомості. Щоб досягти позитивних результатів, необхідно:

- вчити моральності та правилам поведінки;
- додатково проводити роботу з психологом, як мінімум два рази на місяць;
- часто проводити психологічне тестування;
- приділяти увагу психологічним предметам у ВНЗ Міністерства внутрішніх справ України;
- надавати важливе значення вирішенню психологічних проблем курсантів;
- на роботі надавати більше часу для відпочинку, що підвищить продуктивність діяльності;
- встановлювати позитивний психологічний клімат на робочому місці;
- постійно слідкувати та попереджати професійну деформацію працівників ОВС.

Найголовнішим завданням ми вважаємо покращення іміджу ОВС України.

Зазначимо, що професія працівника міліції вимагає від нього досконалості та великих затрат часу. Діяльність ОВС повинна керуватися тільки законами України й ні в якому разі не перевищувати службових повноважень. Ми вважаємо, що професіоналізм працівника ОВС залежить від моральних якостей конкретного правоохоронця, його навичок, здібностей та правил поведіння в конкретних складних ситуаціях. З огляду на поведінку конкретного працівника міліції формується загалом уявлення про міліцію України. Як ми бачимо, зараз ставлення до міліції не відповідає іміджу правоохоронного органу, який мають поважати та брати за приклад усі. Тому сучасне покоління міліції повинно вчитися та виправляти ситуацію, яка складалася, своєю професіональністю та високою правосвідомістю.

Щодо подальших наукових досліджень, то ми вважаємо, що значну увагу потрібно приділяти вдосконаленню системи відбору та покращенню системи професійно-психологічної підготовки працівників правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 р. № 565-XII. – К. : Паливода А.В., 2013. – 38 с.
2. Мітюрина Н.Ю. Психологія в професійному становленні працівників ОВС / Н.Ю. Мітюрина // Психопедагогіка в правоохоронних органах. – 2008. – Вип. 3. – С. 183-184.
3. Бойко С.М. Особливості професійно-психологічної підготовки працівників органів внутрішніх справ / С.М. Бойко // Становлення особистості професіонала : перспективи і розвиток : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – О. : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2010. – С. 41-42.
4. Гуменюк Л.Й. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ : [навчальний посібник] / Л.Й. Гуменюк, І.В. Сулятицький. – Л. : ЛьвДУВС, 2011. – 648 с.
5. Гуценко К.Ф. Правоохоронні органи : [навчальний посібник] / К.Ф. Гуценко, М.А. Ковалев. – М. : Московський державний університет ім. М.В. Ломоносова, 2007. – 440 с.
6. Сахаров А.Б. Теорія держави та права : [підручник] / [Є.В. Білозьоров, Є.О. Гіда, А.М. Завальний та ін.] ; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – 520 с.
7. Борисюк О.М. Особливості професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ / О.М. Борисюк // Науковий вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2012. – Вип. 2(1). – С. 211–220.
8. Лисов О.О. Модель фахової правосвідомості співробітників міліції / О.О. Лисов, П.І. Павленко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2009. – Вип. 4. – С. 11-15.
9. Платонов К.К. Социальное и биологическое в структуре личности / К.К. Платонов // Вопросы философии. – 1970. – № 9. – С. 141-147.
10. Яковлев А.М. Преступность и социальная психология (социально-психологические закономерности противоправного поведения) / А.М. Яковлев. – М. : Юридическая литература, 1971. – 248 с.
11. Іванов І.В. Фахова правосвідомість працівників органів внутрішніх справ / І.В. Іванов, П.І. Павленко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – Вип. 1. – С. 56-62.

REFERENCES

1. On Militia : Law of Ukraine of 20.12.1990 № 565-XII. – Kyiv : Palivoda A.V., 2013. – 38 p.

2. Mitiuryna N.Y. Psychology in the Professional Formation of Militia Officers / N.Y. Mitiuryna // *Psikhopedagogika v pravoookhoronnikh organakh*. – 2008. – Iss. 3. – P. 183-184.
3. Boiko S.M. Features of Professional Psychological Training of Militia Officers / S.M. Boiko // *Stanovische osobistosti profesionala : Perspektivi i rozvitok : materials 3th Allukrainian scientific-practical conference*. – Odesa, 2010. – P. 41-42.
4. Humeniuk L.Y. *Psikhologiya profesynoy diyal'nosti pracivnikov organiv vnutrishnikh sprav* [Psychology of Professional Law Enforcement Officers]: teaching aid / L.Y. Humeniuk, I.V. Suliatytskyi. – Lviv : Lviv state university of internal affairs, 2011. – 648 p.
5. Hutsenko K.F. *Pravoookhoronni organi* [Law Enforcement Bodies]: teaching aid / K.F. Hutsenko, M.A. Kovalev. – Moscow : Moscow state university is the name of M.V. Lomonosov. 2007. – 440 p.
6. Sakharov A.B. *Teoriya derzhavi tha prava* [Theory of State and Law]: teaching aid / Y.V. Bilozorova, Y.O. Hida, A.M. Zavalnyi et al. ; ed. Y.O. Hida. – Kyiv : FOP O.S. Lipkan, 2011. – 520 p.
7. Borysiuk O.M. Features of Professional Activities of Militia Officers / O.M. Borysiuk // *Naukoviy visnik of Lugansk state university of internal affairs. Seriya psikhologichna*. – 2012. – Iss. 2 (1). – P. 211-220.
8. Lysov O.O. Model of Professional Sense of Justice of Militia Workers / O.O. Lysov, P.I. Pavlenko // *Problemi pravoznavstva tha pravoookhoronnoy diyal'nosti*. – 2009. – Iss. 4. – P. 11-15.
9. Platonov K.K. Social and Biological Components of Personality / K.K. Platonov // *Voprosy filosofii*. – 1970. – № 9. – P. 141-147.
10. Yakovlev A.M. *Prestupnost' i social'naya psikhologiya (social'no-psikhologicheskie zakonomernosti protivopravnogo povedeniya)* [Crime and Social Psychology (Socio-psychological Patterns of Illegal Behavior)] / A.M. Yakovlev. – Moscow : Yuridicheskaya literatura, 1971. – 248 p.
11. Ivanov I.V. Professional Sense of Justice of Militia Officers / I.V. Ivanov, P.I. Pavlenko // *Naukoviy visnik of Dnepropetrovsk state university of internal affairs*. – 2010. – Iss. 1. – P. 56-62.

УДК 34 (09): 651.4 (477.63),,1860/1880”

ЛОБІЮВАННЯ ГЛАСНИМИ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСЬКОГО ЗІБРАННЯ ІНТЕРЕСІВ РОБОТОДАВЦІВ (1860-1880 РОКИ)

Телькінена Т.Е., к.і.н., доцент, гол. наук. співробітник
 Асоціація вчених, спеціалістів та діячів науки «Наука»,
 вул. Мельникова, 81, м. Київ, Україна
 t_telkinena@i.ua

Здійснено аналіз матеріалів офіційного діловодства Катеринославського губернського земського зібрання за 1866, 1869, 1871, 1872, 1876, 1878, 1881, 1888, 1889 роки, зокрема й восьми клопотань гласних. Предметом означених звернень до центральних органів влади визначено внесення змін до законів, якими регламентовано порядок найму сільськогосподарських робітників та служників і, відповідно, їхній правовий статус, а також права й обов'язки їхніх роботодавців. У висновках